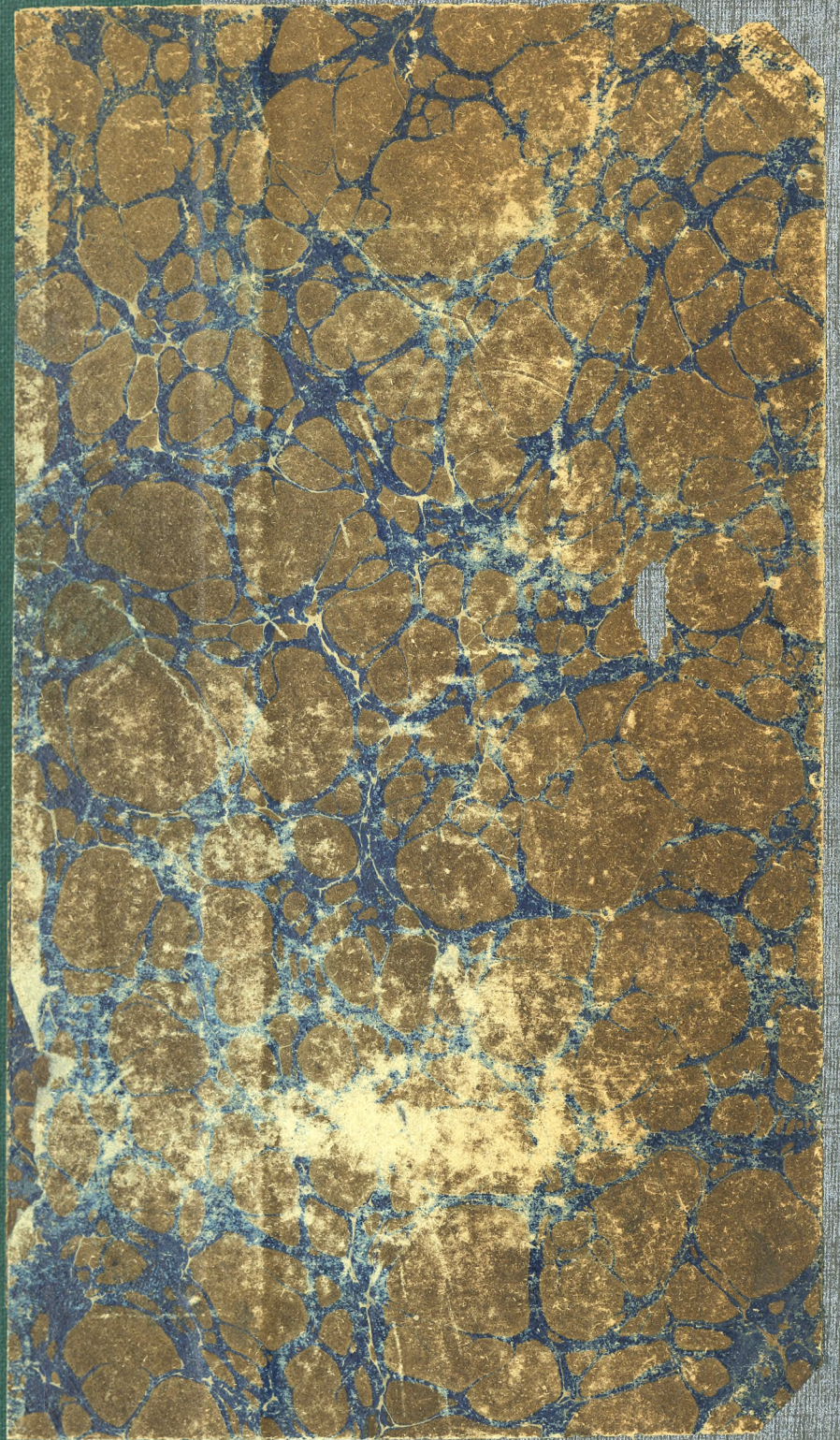


Politikai  
röpiratok.

158.



158

1409

KOVÁCS ALBERT

BESZÉDE

AZ 1882-IK ÉVI ÁLLAMI KÖLTSÉGVETÉSRŐL.

(MONDOTTA A KÉPVISELŐHÁZ 1882. JANUÁR 18-DIKI ÜLÉSÉN).



6.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA

1882.

DR BALLACI GEZA.

### *Tisztelt képviselőház!*

A folyamatban lévő költségvetési vitát az különbözteti meg a korábbi éveketől feltűnő módon, hogy a szónokok alig távoznak el a költségvetéstől. És ez nagyon természetes, mert a pénzügyi bizottság jelentésének azon őszinte beismerése folytán, hogy „*az utóbbi években nem annyira pénzügyi mint hitelviszonyaink javultak*“: a pénzügyi kérdés ismét épen azon imponáló erővel lépett előtérbe, mint het évvel ez előtt. E nyilatkozat, ha a pártszempont által hozzáadott gyöngédségi elemektől megfosztjuk: azt fogja tenni, hogy épen nem javultak, hanem rosszabbak lettek; s már ily őszinteség mindnyájunkat lekötelez a pénzügyi bizottság iránt, s különösen azon tagja iránt — bárki volt legyen is az — ki azon oldalon először volt bátor e szót kimondani; de egyuttal kötelelességünké teszi azt is, hogy a beterjesztett költségvetéssel minél behatóbban foglalkozunk, és hogy a pénzügyi helyzetet minden pártszempont nélkül, teljes tárgyilagossággal igyekezzünk megérteni.

Azonban azon összehasonlítások, melyeket az ismertetés céljából a pénzügyminiszter ur tett, — még eddig csak egymaga képviselvén azon nagy párt erejét, — bár a közlött számok hitelességéhez szó nem fér, — a végrehajtott combinatiók és műveletek által nagyon magokon viselik a pártszinezetet.

Egyébaránt az összehasonlítás a mi költségvetéseinknél, s az ezek nyomán járó zárszámadásoknál valóban rendkívül nehéz; mert a mi költségvetéseink semmiben sem oly szellemdúsak, mint a berendezés változatosságában, annyira, hogy például a zárszámadási bizottság ismeretes tízévi kimutatásában, a mint számosan méltóztatnak emlékezni, maga a számvevő szék és a kormány se tudtak egy értelemre jutni a saját művökön, s a különböző évek elszámolásában több millió-, és a vagyoni állapot kimutatásában több száz

millió frt differentia volt közöttök; és a ház különböző szónokainál is a deficitek és egyéb tények kiszámításában állandó jelentékeny eltérésekkel találkozunk. Ennek dacára is megkísértem oly számtani eredményeket állítani elő, melyeket a politikus ugyan csűrhet és csavarhat, és ebben őt a költségvetések jótékony homálya nem kis mértékben fogja segíteni: de az elfogulatlan finánc és mathematicus kénytelen lesz azok alaposságát elismerni.

Előre is megnyugtathatom a t. házat, hogy e műtétben tartózkodni fogok minden ismétléstől; s még csak azt jegyzem meg, hogy a mai állapotot nem az 1875-dikinek, hanem az 1874-dikinek eredményével hasonlítom össze, mert a mostani kormány 75-nek már az első heteiben megalakult, s tehát azon év eredményéért a felelősség ezt illeti. Egyébaránt ezt nem ellenzéki érdekből teszem; mert az 1874-dik év mérlege a rendes kezelésnél 9 millió forinttal rosszabb, mint a 75-diki; természetesen a mostani kormány előnyére. De épen abban fog állani beszédem egyedüli ereje, hogy a mi a kormány javára szolgál, minden tartózkodás nélkül el fogom ismerni; hanem megfordítva is. Általában valamint az emberek se nem ördögök, se nem angyalok, ugy a kormányok sem; hanem a különbség köztök csak relativ. A fusio által Magyarország nem angyalokat vesztett, hanem csak rosszabbakat cserélt.

Ennek bebizonyítására beszédemben a pénzügyminiszter uréhoz fogok alkalmazkodni, s annak minden feltünőbb pontját, ha talán más sorban is, de meg fogom érinteni.

Mindenek előtt az adósságok terhére irányozván figyelmünket: hogy a kormány pénzügyi politikájának helyességét meg tudjuk ítélni: nem csak azzal kell tisztába jönnünk, hogy mekkorák terheink, — a mi egyébaránt már fel van derítve — hanem azzal is, hogy adósságaink milyen *arányban* növekedtek a saját autonom kormányzásunk alatt. Ezen okból az összehasonlításnál mellőznünk kell az ugynevezett közös államadósságokat és a régibb és újabb örökváltásági tartozásokat, mint a melyek ezen szempont alá nem foglalhatók; ellenben az adósságok rovatába kell tennünk a vasuti kamatokat; mert bár ezeket költségvetéseink előlegeknek vagy kölcsön adott pénzeknek nevezik, s fogalmilag azok is; de míg a tényleges valóságban is azok lesznek majd a jövő században: addig jelenleg csakugyan valóságos szerződésen alapuló tartozások. E szerint már a Deák-párti kormányok 1874 végéig csináltak összesen, csak a kerek számokat

tekintve, 13 millió forint évi kamatot igénylő adósságot, mely nagyobbára törlesztő adósság volt, úgy hogy a 13 millióban a tőketörlesztés is benne foglaltatik. Ellenben az egyensúly helyreállítására alakult fusio kormánya ugyanannyi idő alatt 55 millió forint kamatot igénylő adósságot. Amott a kamat és tőketörlesztés évi átlagos növekedése nem egészen 2 millió frt; itt pedig csupán a kamaté 7 millió frt, azaz  $3\frac{1}{2}$  annyi; s bizonyosan még nagyobb arányokat tüntet fel az adósság tőkeszaporodása, mert a mostani kormány az adósságok nagyobb részét örökös járadékkötvényekben, kisebb kamatláb mellett, de sokkal párin alól kötötte.

A mi az adósságok egész terhét illeti: ezt Somssich képviselő ur 107 millióra tette, de miniszter ur szerint ebből ki kell vonni 11 milliót a vasuti kamatokra, melyek előlegek. Hát legyenek előlegek; hanem akkor is nem 107, hanem 118 millióból kivonandók, mivel Somssich képviselő ur ezeket nem adta hozzá, s a teher ezeken kívül 107 millió.

Úgy hiszem elég volt ezt csak megemlíteni, hogy a miniszter ur számítása ezen a ponton hibásnak bizonyuljon.

Azonban a helyzet világos megítélésére tekintetbe kell vennünk a rendes jövedelmek nagymérvű emelkedését a lefolyt idő alatt. Az emelkedés a Deák-párti kormányok alatt évenként átlag  $6\frac{1}{2}$  milliót, azóta  $10\frac{1}{4}$  milliót teszen. Ha pedig csak az egyenes adók emelkedésének arányát tekintjük, melyeknek súlyát legközvetlenebbül szokta érezni az, a ki fizeti: ezek az első hét évben évenként nem egészen  $1\frac{1}{2}$  millióval, vagy percentekben kifejezve: az eredeti összeg  $2\frac{1}{2}\%$ -jével emelkedtek; azóta pedig az évi átlagos emelkedés kevés híján 2 millió 800 ezer forint, vagy a kiindulási összegnek  $5\%$ -je. Igaz, hogy a rendes kezelés mérlege 1880-ban 1874-hez képest jobb volt 7 millióval, hanem 60 millió forint nagyobb bevétel fejében; azonban 1875-hez képest, 55 millió nagyobb bevétel fejében, még 2 millióval rosszabb volt. Ellenben az összes kezelés deficitje, mely akkor 30—40 millióra szökkent, nem annyira szabályszerű emelkedés, mint inkább a pénzügyminiszteriumban ejtett meglepő mulasztás következtében: ma sem szállott alább, sőt inkább emelkedett, s emelkedése állandóvá és szabályszerűvé vált.

Legérdekesebb a pénzügyminiszter ur beszédje a hiány kiszámításában. Kétszer is felteszi azt a kérdést, hogy mit kell érteni a hiány alatt, s mind a kétszer adós marad rá a felelettel. Egyébaránt

a deficitek kiszámítása a mi költségvetési vitáinknak általában a legfatálisabb pontja. A miniszter ur addig számítgatta, míg kilozta, hogy most 10 millióval kisebb a deficit, mint 1875-ben volt.

Hogy az 1880-diki hiány a rendes kezelésnél 28 millió, azt a zárszámadás világosan mutatja, és hogy az összes kezelésnél nem 27 millió, a mennyire azt a zárszámadások teszik, hanem 43.471,499 forint: azt az előttem szólók már világosan kimutatták. Mert azon összeghez hozzá kell még adni a 6<sup>o</sup>/<sub>r</sub>-es aranyrentékből bevett 15 millió forintot, melyet a pénzügyminiszter az 1880-diki költségvetési vitában, egy érdekes fictio alapján, rendes fedezetnek nevezett, mivel az értékpapírok már akkor ki voltak nyomtatva, s eladásukra a felhatalmazás korábban kelt; valamint hozzá kell adni az államjavak eladásából bevett 1 milliót haladó összeget, mely szintén rendes fedezetnek nevezetett, holott tökefogyasztás.

Most, midőn az 1880-diki zárszámadások már kezeink közt vannak, nem érdektelen visszaemlékezni az 1880-diki költségvetési vitának azon pontjára, midőn a szónokok a tényleg várható deficitet igyekeztek a költségvetés szövevényeiből kiszámítani. Nem találkozott a házban két ember, a ki egy véleményen lett volna. A pénzügyminiszter csak 18 milliónak praeliminálta; a pénzügyi bizottság, s illetőleg annak személyesítője, kit most is az előadói széken van szerencsénk tisztelhetni, már 27<sup>1</sup>/<sub>2</sub> milliót vett észre; az ellenzéki szónokok 35—40, sőt több milliót is sejtettek, míg végre most az élet tényleges valósága 43<sup>1</sup>/<sub>2</sub> milliónak mutatta be. Akkor az előadó ur a szemek e különböző látásának okát, zajos tetszésnyilatkozatok közt, úgy fejtette meg, hogy *„minél messzebb van valamely egyén a miniszteri széktől, annál nagyobbnek tünik fel előtte a deficit.“* Természetesen legkisebbnek az előtt, a ki éppen benne ül; utána az előadónak, — habár a syllogismusnak akkor még csak két lába készült volt meg; az ellenzék pedig, a mely a valóságnak megfelelő összeget látott előre, ma is távol van a miniszteri széktől; és ez szintén természetes, mert Magyarországon és a felfordult világban:

Céllövésnél az a nyerő,  
Ki a céltől legmesszebb lő.

A folyó évi deficit kiszámításában az előadó ur, mint a jelentés írója, a két év előttihez képest már éppen 95<sup>o</sup>/<sub>o</sub> el közeledett a mi-

niszteri székhez; megsokalván a miniszter ur e gyors közeledést, két millióval eltávozott az eredeti 25 milliójától; pedig erre már nem volt szükség, mert az előadó úr, mint szónok, azelőtt pár nappal a 26 milliótól 49-re távozott. Azonban semmi kétségünk nem lehet benne, hogy a távolállók szemüvege a folyó évre nézve is jobbnak fog bizonyulni, és a deficit nem csak azon 49 millióból fog állani, a melyet az előadó ur beszédében említett; hanem *ha deficitnek kell nevezni minden olyan kiadást, a melyet nem az állam rendes folyó jövedelmeiből fedeznek*: akkor ide kell még számítani azon 6 milliót haladó összeget, a mely az ingó és ingatlan államjavak eladásából és a telepítvényesek tőketörlesztéséből van előirányozva, és ekkor már a várható deficit az 56 milliót haladni fogja. S ha ez 10 millióval kevesebb mint a 75-diki, akkor annak 66 milliónak kellett lenni; annyi pedig nem volt.

S pedig van még egy várható tétel, a mi a deficitet nevelni fogja, a mire az előttem szólók közül senki sem reflectált. És ez még nem is a póthitelek várható sora, mert én most azokra, és semmi bizonytalan összegre nem akarok reflectálni, hanem egészen más.

Ugyanis, ha a zárszámadásokat összehasonlítjuk a költségvetésekkel, azt tapasztaljuk, hogy a jelen kormány minden évben tetemes összeggel többet költ, mint a mennyi elő volt irányozva; még pedig 1880-ban csak 27 millió forint csekély összeggel többet. És e túlkadás nem véletlen események befolyása alatt jelentkezik, hanem minden évben bizonyos szabályszerűséget követ; már pedig az államháztartásban egy oly tény, mely évek során át szabályszerűleg előfordul, végül a rendkívüli tények sorából a rendesek közé szokták áthelyezni. Ha e túlkadások összege most is az előirányzat 9<sup>1</sup>/<sub>2</sub> percentje lesz, mint 1880-ban, akkor, habár a bevételek is ugyanezen percenttel lesznek nagyobbak az előirányzatnál: mégis várható a kettőnek differenciájából egy pár millió forintnyi emelkedés a deficitben.

Sajátságos, t. ház, és elszomorító azon könnyűség, melylyel a mi kormányunk a költségvetés csaknem minden tételénél jelentékeny túlkadásokat tesz. Angliában a közfelfogás a költségvetést oly törvénynek tekinti, melyet a kormánynak megtörnie nem szabad; annak tételei a kormányra nézve a maximumot állapítják meg, a melyen alól maradni törekednie kell, túlmennie nem szabad; és ennek eredményeként aztán az angol pénztári kimutatások az utóbbi évtizedekben azt a szabályt tüntetik fel, hogy a tényleges kiadás három év

közül kettőben kevesebb, mint a költségvetés előirányzata, és csak egyben több; de a melyet mindig rendkívüli körülmények okoznak; ellenben nálunk a legrendesebb körülmények közt is csaknem mindig több.

Azt mondják, hogy a miniszteriumok tisztviselői az év bizonyos részeiben áttekintést csinálnak a felett, hogy vajjon valamelyik cinnél a kiadás nem maradt-e alól az előirányzaton? S ha véletlenül ily esetre bukkannak, sietnek kiutalványozni a megtakaritást, nehogy az országgyűlés a jövő évre leszállítsa az előirányzatot. — No már ha a végrehajtó közegeknél ily megrögzött pazarlási hajlam uralkodik: akkor a pénzügyi bizottság hetekig tartó nehéz munkája; az egyes képviselők szorgalma, mit a költségvetés tanulmányozására fordítanak és maga az egész budget-törvény is mind kárba ment dolog és nem ér semmit!

Egy eszes és nagy tapasztalásu magyar író, a kinek az emigrálás bő alkalmat nyújtott a különböző népek tanulmányozására, azt az észrevételt nyilvánította, hogy a világ legpazarlóbb népe a magyar. És ha már igaznak ismerjük azon históriai reflexiót, hogy minden népnek a kormánya olyan, mint ő maga: akkor a magyarnak ezen drága tulajdonságát a mostani kormánya kitünő mértékben képviseli. *A rente conversiónál*, nem névértékben, hanem akkor rögtön realizálható értékben, a legkedvezőbb számítás szerint 20 millió, igazságos számítás szerint 40 millió forint tőkét ajándékozott a bankároknak akkor, a mikor 5<sup>1</sup>/<sub>2</sub>%-al alpari is lehetett volna convertálni, és a mikor az apró tőke Magyarországon 5%-kal is megelegetett. Ez aztán egy magyar urhoz méltó ajándék volt! *Az állami jószágok* ezen kormány alatt sok ezer holddal kevesbedtek, de kezelési költségeik semmivel sem szállottak alább. Ugyanezen államjóságok holdanként 3 frt 67 kr tiszta jövedelmet hoznak, jóllehet csak holdszámra becsültem meg bennök a nagyszámu korcsmákat és oly haszonvételeket, a melyek néhány quadrát öl területen ezreket jövedelmeznek. Ez a tiszta jövedelem épen annyi, mint a fehérmegyei föld adója. *Az egyes adónemek* óriási emelkedésének arányát még sokkal nagyobb arányokban mulja fölül beszédési költségeik emelkedése; — az összes beszédési költségek az összes rendes jövedelemnek tették 1868-ban <sup>1</sup>/<sub>8</sub>-át, 1875-ben <sup>1</sup>/<sub>5</sub>-ét, 1880-ban és azóta <sup>1</sup>/<sub>4</sub>-ét. Pedig ezen számításba az ugynevezett állami üzleteket, a minők a vasutak és gyárak, nem vettem fel; mert habár a különbséget nevelnek, de a kép tisztaságát zavarnák. Ezeknek

aztán igazán érdekes a mérlege. Nem szólok a vasutakról, melyek új dolgok, s nem volna méltányos rossz üzleti viszonyaikat kihasználnom; hanem csak az állami iparüzést említem fel. Az összes *bányászat* és *pénzverés* 1868-ban, 1869-ben és 1870-ben évenként 1—2 millió forint tiszta jövedelmet hozott, azóta pedig állandólag hasonló nagyságu deficitet okoz; a *távírdát* ugyanazon három év kormánya egy kevés tiszta jövedelemmel kezelte; azóta ezen üzletágra is ráfizetünk évenként néhány százezeret. Az állami *gépgyár*, *vasművek* és *diósgyöri vasgyár* bizonyosan milliókra menő értéket képviselnek; a háromnak az 1880-ki forgalmi tőkéje  $4\frac{1}{2}$  millió kölcsönvett pénzre ment, s ennek fejében jövedelmeztek az államnak 800 ezer forint deficitet. A száma nélkül való *ipar*-, *középipar*- és *műipar-tanodák* és *műhelyek*, a melyek által a kormány az osztrák ipart akarja megverni, mind deficittel dolgoznak.

Mindezekre azt szokták mondani kormánykörökben, hogy hiszen az igaz, hogy ez is, az is, meg amaz is veszteséggel jár, de közgazdasági tekintetben nagyon fontos; azaz ha veszít is a fiscus, de megnyeri a nép; a mi ha úgy van: ezóta a népnek rendkívül meg kellett gazdagodni, mert hogy az állam ezeken az üzleteken már rendkívül sokat elvesztett: az bizonyos. Ugy gondolom, ezekre céloz a pénzügyi bizottság is általános jelentésében, a midőn a *fejlődési és versenyképességi igényekről*, az *ipari fejlődelmények követelményeiről*, a *nemzetközi fejlődő versenyképességi erők fokozásáról* és egyéb magasabb közgazdasági szempontokról emlékezik. Legalább előttem úgy látszik, hogy oly remek műgazdálkodást csakis ily remek műszólamok kvalificálhatnak méltóképen.

Szóváltás tárgyát képezte a pénzügyminiszter és az ellenzék szónokai közt a *szegényedés* és *gazdagodás* kérdése is. Ez a kérdés két szempontot foglal magában: a fiscus inventariumát és a népét. Ha azt akarjuk kiszámítani, hogy évenként mennyivel szegényedik vagy gazdagodik az állam, kétségen kívül tekintetbe kell vennünk az ugynevezett beruházásokat is; mert meglehet, hogy ezek sem érik meg mindig és valósággal azt az összeget, a mibe kerültek. Azonban kitűzött céломhoz képest nem akarok foglalkozni vitás számokkal, s egyszerűen nem teszek észrevételt azon felfogásra, mely valósággal meglevő értéknek tekint minden beruházást, — azon tíz évi kimutatás még a hadsereg számára vett köpenyegeket is; a melyek ha igazán befektetések: akkor valaha igen szép jövedelmet fognak hozni az

államnak. De — mondom — nem teszek kifogást az ellen, hogy a beruházott összegek megvannak; s az eredményt csak a rendes folyó bevételek és kiadások differentiájában keresem.

E szerint már ha a 80-ki zárszámadással megegyezőleg a vasuti kamatokat is a rendes kiadások rovatába írjuk át a korábbi években is: 1868-ban és 1869-ben a rendes bevételek felülhaladták a rendes kiadásokat, a két évben összesen több mint  $13\frac{1}{2}$  millióval, és 1870-ben is csak egy kevéssel maradtak alól; ellenben azóta minden évben tetemes összeggel alól maradtak. Ugy látszik tehát, hogy nemcsak az állami üzletek tiszta jövedelme és deficitje, hanem az egész rendes kezelés megtakarítása és deficitje is *egyenes összefüggésben áll amaz elsőbb évek pénzügyi kormányzatával*. A rendes kezelésnél 1880-ban 28 millió; 1870-től 1880 végeig 230 millió volt a hiány. Ebből esik kezdettől 1874 végeig  $85\frac{1}{2}$  millió, de a melyből le kell vonni a két első év  $13\frac{1}{2}$  millió megtakarítását, mint gazdagodást, 1875—1880 végeig = 144 millió. Az első hét évre évenként  $10\frac{1}{5}$  millió; a második hat évre évenként 24 millió. Ez képezi a szegényedés elvitathatatlan összegét, mert ez azt fejezi ki, hogy Magyarország rendes háztartási szükségeinek fedezésére az utolsó évben már 28 millió erejéig a tőkét fogyasztotta, s a hivatalnokainak kölcsönvett pénzből adta a kenyeret. A beruházott összegeket fel lehet az inventariumba írni, mert a papiros eltűri; de ezeknek meglevőkül állítását talán még a papiros se szenvedné meg.

A folyó évre az ily természetű hiányt a költségvetés csak 12 millióra teszi, a mi valóban nagy haladás volna; de hogy a kormány költségvetéseinek realitásáról mit kelljen tartanunk: azt már több példával kimutattam. Kétségtelen, hogy azon számos millióból, a mennyivel valószínűleg több lesz a deficit az előirányozottnál, a rendes kiadásokra is kijut a megfelelő percent.

A mi a nép szegényedését illeti: ennek mértékét senki se volna képes concret számokban kifejezni, s azért én a kérdés ezen oldalának felderítését másoknak engedem át. Pedig a miniszter ur birtokvásárlási theoriája valmi nagyon provocálna a szólásra! Az igaz, hogy az utóbbi években sok birtokot vásároltak Magyarországon, — *hanem a zsidók!*

Hanem t. ház, e gazdálkodással egy célt mégis elért a kormány, mely az ő politikájában — azt hiszem — a becses vívmányok rovatában számoltatik el; és ez az, hogy kézzelfoghatólag bebizonyította

hogy a mérsékelt ellenzéknek oly sokszor hangoztatott takarékosági politikája immár magában véve elégtelen az államháztartás egyensúlyának helyreállítására. 1875-ben még úgy állottak a dolgok, hogy a takarékoság bölcs és kitartó alkalmazása, s némi erőfeszítés által a pénzügyi egyensúly legfeljebb 10 év alatt helyreállítható lett volna; ma pedig, miután az erőfeszítések a legvégső határig megtörténtek, minden eredmény nélkül: alig gondolható többé a takarékoságnak akkora mértéke, mely az egyensúly helyreállítására csak magában elégséges volna, más, sokkal erősebb eszközök alkalmazása nélkül. Ennek bebizonyítására elég egy tekintetet vetnünk azon kiadásaink táblázatára, melyeknek lejjebb szállítása nem függ egy egyszerű országgyűlési határozattól, s azért azokat leszállíthatatlanoknak szoktuk nevezni. Ezek közé sorozhatjuk, legalább a folyó évre nézve, a királyi udvartartás és kabinet-iroda, a közös ügyek, a kamatok kiadásait és a jövedelmek előállítására fordított költségeket, melyek a folyó évi költségvetésben összesen 226.991,742 forinttal vannak előirányozva. Ha már a bruttó bevételből, a mi a költségvetésben 299.455,214 forintra van előirányozva, a leszállíthatatlan kiadásokat kivonjuk, marad az egész háztartásra 72.463,472 forint; azzal a nem mellőzhető megjegyzéssel, hogy ebből is 6.150,000 forint az ingó és ingatlan államjavak eladásából foly be, tehát már tökefogyasztás, s mint olyan sem tarthat örökké, nem is említve azt, hogy az eddigi tapasztalás szerint ezen előirányzott bevételnek alig a harmada szokott befolyani. Ha még ezt is levonjuk a 72 $\frac{1}{2}$  millióból, nem marad ott több, mint 66 $\frac{1}{3}$  millió; és ebből kell fedezni 98 $\frac{2}{3}$  millió forintra előirányzott kiadást, — más szókkal: ezen összeget kellene takarékoság által 66 $\frac{1}{3}$  millióra, vagyis összes szabad rendelkezésünktől függő kiadásainkat az előirányzott összegeknek körülbelül a két harmadára leszállítani. Világos, hogy a takarékoságnak ekkora mértékét sem egy év alatt, sem az évek akkora száma alatt, a mekkorára a földi lét viszonyai között előre gondolni szabad, alkalmazni nem lehet; s minthogy ezen eszközzel, csak magában alkalmazva, senki sem volna képes helyreállítani az egyensúlyt: tehát a gyakorlati politika kormánya egészen ki is törölte azt programmjából.

A takarékoság emlegetésével szemben azon oldalon ki szokták emelni, hogy valamely év kiadását soha sem lehet kevesebbre előirányozni a megelőző évinél, hanem inkább többre; a pénzügyi

bizottság jelentése pedig — egyszerűbb nyelvre fordítva — hozzáteszi még, hogy a költségvetést nem lehet pusztán a pénzügyi mérleg szempontjából bírálni, hanem más ellentétes követelményeket is tekintetbe kell venni, és hogy ezek kielégítésének helyes mértékét megállapítani igen nehéz és jó részben egyéni felfogástól függ. Maga a pénzügyminiszter ur is beszédjében szintén azt mondta, hogy «a takarékoság és a kiadások szüksége egyéni felfogás dolga».

Kénytelen vagyok elismerni, t. ház, hogy a kiadások állandó fokozódása minden európai állammal, sőt magánbudgetünkkel is közös jelenség, és hogy ezt egy kormány sem volna képes kikerülni, sőt nem is volna szabad kikerülnie; azt sem tagadhatom, hogy itt a helyes mérték megállapítása igen nehéz; de azt már nem engedhetem meg, hogy e tekintetben az egyéni felfogásnál, más szókkal: a mindenkori miniszterium szeszélyeinél más irányelvet nem lehetne találni, még pedig olyat, mely, minthogy concret számokban is kifejezhető, a valóban gyakorlati politika számára többet ér, mint a pénzügyi bizottság fejlődményi követelményei és igényei, melyek a pénzügyi és egyéb tekintetek kiegyeztetésének nehézségén semmit nem könnyítenek. Legyen megengedve nekem t. ház, hogy ne csak egyszerűen megmondjam a végeredményt, hanem a rávezető uton menjek hozzá, mert a jelen kérdésnél ez is a dolog lényegére tartozik.

Először is tehát az a kérdés, hogy minő elemekből áll a mult évi kiadási előirányzat? Ez áll azon év folyó bevételeiből és 23<sup>1</sup>/<sub>2</sub> millió forint deficitből; a folyó évi előirányzat pedig áll a tavalyinak említett két tételéből és ezeken kívül még 25<sup>1</sup>/<sub>2</sub> millió többletből. Hát ezen többlet mely alkatrészekből áll? Ez áll öt különböző tételből; u. m.: 1-szor az összes rendes jövedelmi források hozzáadásának természetes emelkedéséből, a mi a költségvetésben 12<sup>1</sup>/<sub>2</sub> millióra van előirányozva; 2-szor az államjavaknak a tavalyinál nagyobb mérvű eladásából, a mi 5 millió forintot tesz; 3-szor a mult évben behozott új adók hozadékából, a mi közel négy millióra megy; 4-szer a rente-conversiónak 1882-ben esedékes előnyéből, a mi 1<sup>1</sup>/<sub>2</sub> millió; és 5-szor a kiadásoknak kölcsönpénzből előirányzott újabb fokozásából 2<sup>1</sup>/<sub>2</sub> millió forinttal. Ezen öt tétel együtt épen 25<sup>1</sup>/<sub>2</sub> millió forint. Ezen öt különböző tételből már egy egészen jó és rendezett pénzügyi viszonyok közt élő állam a folyó évben minden aggodalom nélkül fokozhatná a kiadásait annyival, a mennyit

kiteszen az adók hozadékának természetes emelkedése; ellenben a többi adósságai törlesztésére kellene fordítania, miután olyan boldog állam, a melynek adósságai ne volnának, nincsen. Kétségtelen, hogy az igények folytonosan fokozódnak; de fokozódásuk csak ezen határig természetes és jogosult; ezen túl beteges jelenség, mely a legjobb financiával bíró állam pénzügyi egyensúlyát is csakhamar megzavarná. De jól jegyezzük meg, hogy ezen határig is csak azon állam fokozhatja kiadásait, a melynek nincsen deficitje; mert a felállított szabálynak szigorú követése még nem takarékoság, hanem csak hogy nem pazarlás; ellenben minden krajeár, melylyel a kiadások ezen természetes határt túlhaladják, ép oly irrationabilis pazarlás az államháztartásban, mint azon magánemberé, a ki természetes erejét túlhaladó háztartásban a tőkét fogyasztja; és a végső eredménye is ugyanaz.

Ezen utóbbi számképlet, mely a jelen alkalommal utolsó is lesz, kezünkbe adja a vezérfonalat egy oly kérdésnek számokkal való eldöntésére is, a melyet a jelen vitában senki se kísértett meg számokba foglalni; és ez a háztartásban követett pazarlás vagy takarékoság mértékének pontos megállapítása. E szerint, ha a folyó évre előirányzott  $25\frac{1}{2}$  millió nagyobb kiadásból  $12\frac{1}{2}$  millió nem pazarlás, hanem természetes emelkedés: akkor mégis a folyó évi költségvetés 13 millióval, vagy  $4\frac{1}{3}\%$ -al nagyobb arányban pazarló, mint a tavalyi volt; s tehát az, a ki a tavalyi költségvetést rossznak mondta, az idénit kénytelen  $4\frac{1}{3}\%$ -kal még rosszabbnak mondani, ha pénzügyi meggyőződését számokra alapítja, s nyilatkozatait komolyan veszi. Ez a következtetés természetesen nem érinti azokat, a kik a tavalyi költségvetést jónak találták. Azoknak szabad az idénit is még mindig elég türethetőnek mondani; de a tavalyinál jobbnak, s az idényi pénzügyi helyzetet a tavalyihoz képest javultnak, többé ők sem állíthatják.

Hanem végezetre is t. ház! a sopánkodás nem sokat ér. Nem Magyarország az első állam, mely nehéz pénzügyi helyzetbe jutott és abból kiségitette magát. A pénzügyi tudomány már megállapította és megírta a kiségitő eszközöket, s megállapította különösen azt is, amit az előadó ur is beszédjében hangsúlyozott, hogy a pénzügyek terén varázseszközök nem léteznek, a mihez én még csak azt adom, hogy csudatévő pénzügyminiszterek sincsenek, hanem csak abban különböznek ők egymástól, hogy az egyik a természetes eszközöket

fel tudja használni, a másik nem; az egyik az állami üzletekből tiszta jövedelmet, a rendes háztartásban megtakarítást tud eszközölni, a másik nem; hanem az eszközei annak is egyszerűek és természetesek, melyeket mindenki ismer, s a ki megnevezi nem mond semmi újat; legfennebb a ki alkalmazza, tanusíthat kisebb vagy nagyobb elmésséget. Az eszközök száma sem nagy, mindössze három; hanem a mint Magyarország pénzügyei a mai nap állanak, a háromnak csak együttes, kitartó és bölcs alkalmazása eredményezheti az egyensúly helyreállítását.

Az elsőt, mely minden értelmes háztartás fő principiuma, nem minden aggodalom nélkül nevezem meg, mert a t. kormánypárt már nem egyszer tanusította iránta kicsinylését, sőt ellenszenvét. Lehet, hogy azért, mert eddig csak egymagában ajánlatott, holott magában véve többé nem elég. Ez pedig valóban nem egyéb, mint a *takarékosság*. Nem gondolok a takarékoság azon mértékére, hogy a jövő évi rendes kiadások kevesebbre menjenek, mint az idén; sőt elismerem azok fokozásának szükségét, de legfennebb azon összegig, a melyet az előbb a takarékoság és pazarlás határvonalául kijelöltem. A mely pénzügyminiszter ezen határig fokozza a kiadásokat: annak pénzügyi politikája ugy fejezhető ki, hogy ő az egyensúly helyreállítására nem akar más eszközt alkalmazni, mint az új adókat. De ez még mindig jobb, mint az, a melyik ezen határon is tulmegy. Arról a számok csalhatatlan logikáján alapuló joggal állithatni azt, hogy nem is törekszik az egyensúly helyreállítására, s politikája nem más, mint hogy *csak rajta, amíg lehet; a ki hátul jő, tegye be az ajtót!* Magyar példabeszéd ez; tiszta jó magyar; sokan követték; s betette utánok az apai ház ajtóját az uzsorás.

Bennem nagy megnyugvást keltene a kormány pénzügyi politikája iránt, ha a részletes tárgyalásnál tapasztalnám, hogy a miniszterek némi hajlandóságot mutatnak egy oly törekvés iránt, mely a tulcsigázott tételeknek körülbelül 13 millió forinttal lejjebb szállítására irányulna; minthogy pedig nem lehet félreismernem azt, hogy egy organicus költségvetésnek jelentékeny lejjebb szállítása nem tartozik a könnyű dolgok közé: tehát ha bár a jövő év költségvetése arról tanuskodnék, hogy a kiadások fokozásában bármi kevés összeggel alól marad azon összegen, a mely a jövedelmek természetes emelkedéséből fog befolyjni.

De — a mint mondám — ezen eszköz magában véve többé nem

clégséges. Ezenkívül elkerülhetetlen a *jövedelmek fokozása*. Ez több módon történhetik; egyet alább meg fogok nevezni; azonban, amint én az ellenzék hangulatát ismerem, míg a kormány határozottan és félreérthetetlenül a takarékoság ösvényére nem lép, úgy vélem, hogy az ellenzék többé semmiféle új adót megszavazni nem fog. Ha nem vonakodnánk is egy takarékos kormánynak kezébe adni a nagyobb eszközöket; de oly kormánynak, mely az új adók hozadékát nem a mérleg javítására, hanem újabb költségekre fordítja, s a mellett még a kölcsönből tett kiadásokat is évenként fokozza: legalább a saját szavazatunkkal még újabb pénzeket is a kezére bizni nem fogunk.

Azonban a megtakarítások és új jövedelmek immár együttvéve sem fokozhatók azon összegig, mely az évi deficittel egyenlő volna; e mellett elkerülhetlenné vált, úgy a saját érdekünkben, mint a hitelezőkében, a *tartozások terhének lejobb szállítása*. Még most és a közel jövőben, míg a pénzpiac kedvező helyzete és a béke tart, nem volna lehetetlen a kamatteher leszállítására irányuló oly pénzügyi művelet végrehajtása, a melyet talán sem a pénzügyi tudomány, sem a pénzemberek nem vonakodnának a *conversio* tisztességes neve alá helyezni; de a legelső zavar a pénzpiacon vagy a politikában oly pénzügyi művelet végrehajtását teheti szükségessé, a melyet már semmi szépités nem nevezhet másként mint kisebb vagy nagyobb foku *banquerottnak*.

Van még egy más eszköz is, mely nem negyedik, hanem csak a másodiknak része; de azért nevezem külön, mert a most uralkodó felfogásban politikai elemekkel is áll összeköttetésben. Ez pedig nem más, mint a *külön vámterület felállítása*, mihelyt a vámszerződés lejár. Míg ez meg nem történik, addig bármilyen súlyos közvetett adókat hozzunk is be, azoknak első sorban és főképen Ausztria fogja hasznát venni; és addig a határvámból is Magyarország semmi jövedelmet nem vehet. Nem politikai kérdés ez, t. ház, csak a pártok visszás alakulása tette azzá; hanem tisztán financiai és közgazdasági kérdés! Arról van itt szó, hogy hány forintot ér ez a dolog, s nem arról, hogy ki mennyire szereti a németet. Nem sok idő fog már eltelni, a mikor ez megszűnik politikai pártkérdés lenni; vagy ha akkor is pártnak nevezik azt a társaságot, a mely ezt óhajtja: nem fogják sem liberalis, sem conservatív, sem független pártnak nevezni, hanem *önfentartási pártnak*.

A pénzügyi helyzetnek ilyen felfogása indít engem arra, hogy a

mérsékelt ellenzék határozati javaslatára szavazzak. E párt szájában a költségvetés megtagadása egészen mást jelent, mint az igen tisztelt függetlenségi párt monoton negatívója; s úgy látom, ennek jelentőségét a kormány is másként mérlegeli. Midőn azon conservatív hajlamu férfiak, kik e párt élén állanak, a parlamentek ezen végső eszközét indítványozták a pártban, és a párt azt egyhangulag elfogadta: azzal kifejezték, hogy a baj már a rendes határokat túlhaladta, s elérkezett az utolsó eszközök alkalmazásának ideje. Ismerjük e lépés jelentőségét, mely nem kisebbedik azzal, hogy leszavaztatunk, s készek vagyunk viselni a vele járó felelősséget, a miből a magam részét én is elfogadván: a Somssich képviselő ur határozati javaslatára fogok szavazni. (Élénk helyeslés balfelől).



